

Garami Erika

A fiatalok erőszakos mozgalmak iránti vonzalma. Néhány eredmény a TÁRKI 1993 végén lefolytatott ifjúságkutatásából

Bevezetés

A TÁRKI 1993 végén a Népjóléti Minisztérium megbízásából kérdőíves vizsgálatot végzett a 14-18 éves fiatalok egy 5000 fős mintáján, amely teljes mértékben reprezentálta ezt a korosztályt nem, kor, településtípus és társadalmi státusz szerint. A fiataloknak ez a csoportja körülbelül 8%-ot képvisel a megközelítőleg 11 milliós össznépességben belül. A vizsgálat megállapításai tehát egy körülbelül 850 ezer fős népességcsoportra vonatkozathatóak.

A vizsgálat céljaul tűzte ki, hogy minél alaposabban feltárja a 14-18 év közötti korosztály helyzetét, sajátos gondjait, összefüggésben mindazokkal a változásokkal, amelyek 1990 óta történtek hazánkban.

A felmérésben kiemelten foglalkoztunk tehát a fiatalok iskolai karrierjével, az iskolának a további életpályára történő felkészítő tevékenységével, a pályakezdés, munkanélküliség gondjaival, a fiatalok jövőképevel, perspektíva-tudatával, politikai attitűdjével. De vizsgáltunk olyan fontos kérdéseket is, mint a családi viszonyok, a szülőkkel való kapcsolat problémái, a „felnőttek világának” értékelése, az értékrendek alakulása a fiatalok körében, illetve a szabadidős tevékenységek.

Sok problémáról, vizsgálati eredményről szólhatna tehát ez a rövid beszámoló. Mivel erre nem alkalmas egy ilyen típusú anyag, kiválasztottunk egy olyan témát, amely egyrészt szorosan összefügg az 1990 óta hazánkban lezajlott változásokkal, másrészt – jelentőségénél fogva – egyre nagyobb érdeklődésre tarthat számot az ifjúság problémái iránt érdeklődő tudományos közéletben.

A probléma exponálása

Kiemelten kívánjuk kezelni azt a kérdést, vajon hogyan hat a fiatalok társadalmi integrációs szándékaira, a „felnőtt társadalom” felkínálta értékek elfogadására az, hogy a munkaerőpiacról és a társadalmi élet egyéb területeiről való egyre határozottabb kiszorulásukkal, az ottani hátrányok elszenvedésével egyre nagyobb csoportjaik kerülhetnek a társadalom peremére. Kérdés, hogy meddig tart a társadalmi, gazdasági nehézségekkel és azok – rájuk nézve súlyos – következményeivel szembeni toleranciájuk. Mikor fogy el annyira a türelmük, hogy akár olyan cselekvésekre is hajlandók legyenek, amelyek komolyan veszélyeztethetik a társadalom relatív stabilitását.

Ennek fontos előjele lehet az, mennyire azonosulnak a fiatalok az olyan gondolkodásmóddal, amely megengedhetőnek tartja, hogy a fiatalok – helyzetük javítása érdekében – akár erőszakos eszközökhöz is folyamodjanak, azaz ilyen mozgalmakat hozzanak létre, abban aktívan tevékenykedjenek. Az erőszakosságra való hajlam, és az erőszakot, mint a változtatás eszközét elfogadó gondolkodásmód egyik talán leg-

durvább példája a skinhead mozgalom. Feltétlenül beszélni fogunk tehát arról, valójában mennyire szimpatizálnak a fiatalok ezzel a mozgalommal, melyek azok a vonásai, amelyekkel azonosulni tudnak, és melyek azok, amelyeket egyértelmű elutasításban részesítenek. Az utóbbi években nagyon sokféle becslés született arra vonatkozóan, mekkora támogatást élvezhet valójában körükben ez a mozgalom, de a fiatalok széles körére értelmezhető empirikus adatok erre vonatkozóan nem álltak rendelkezésre. A TÁRKI által lefolytatott vizsgálat azt a ritka lehetőséget kínálta fel, hogy ezt a problémát a hazai fiatalság egy többezres reprezentatív mintáján vizsgáljuk meg, amelynek alapján már statisztikai értelemben is hiteles információkhoz juthatunk.

Politikai attitűdök

Természetesen sokféle módon vizsgálható ez a probléma. Mi a kérdőívünkben elsősorban abból a szempontból kívántuk „megragadni” a problémát, hogy a fiatalok türelmetlenségükben meddig mennek el. Milyen mértékben fogadják el, hogy a fiatalok, érdekeik érvényesítése illetve megvalósítása érdekében előbb-utóbb az erőszak eszközéhez fognak nyúlni az ország vezetőivel és a társadalommal szemben, nem remélvén más módon segítséget. Ami ennél továbbmutat: maguk a fiatalok mennyire lennének hajlandók részt venni valamilyen erőszakos mozgalomban, ha biztosítva látnák helyzetük jobbra fordulását. Kérdés tehát, hogy ők maguk mennyire fogadják el az erőszakot, mint problémamegoldási eszközt. Ebbe a kérdéskörbe tartozik az a probléma is, mennyire azonosulnak a fiatalok az egyik legdurvább politikai mozgalommal, a skinhead mozgalommal, illetve annak ideológiájával.

A kérdés annál inkább indokolt, mert a rendszerváltás után szinte sokként érte a felnőtt társadalom nagy részét az az ideológiai képlekenység, amellyel a fiatalok egyes csoportjai bizonyos szélsőséget magukba szívtak és azokkal azonosultak. Érdeemes tehát mélyebben megvizsgálni, mi rejlik a jelenségek mögött.

Erőszakhoz való viszony

Vizsgáljuk meg először, milyen jellegzetes szociológiai különbségek lelhetők fel a fiatalok erőszakhoz való viszonyában. A következő táblázat olyan kérdésekre adott válaszok átlagait tartalmazza, amelyek alkalmasnak bizonyultak a fiatalok erőszakkal kapcsolatos állásfoglalásának mérésére. (A válaszok 1-től 5-ig vehetnek fel értékeket, az 1-es a teljes elutasítást, az 5-ös a teljes egyetértést jelenti. Tehát minél magasabb az átlag, annál nagyobb arányban fogadták el a fiatalok az adott véleményt.)

A fiatalok véleményét a társadalmi integrációban elfoglalt pozíciójuk szerint csoportosítjuk, mivel minden eddigi elemzésünk azt bizonyítja, nagyon lényegesen befolyásolja a fiatalok véleményét, magatartását társadalmi státuszuk. Ezt munkaerőpiaci pozíciójukkal mérhetjük, tehát azzal, hogy tanulnak, dolgoznak, vagy munkanélküliek. A társadalomban elfoglalt pozíciójuktól nagymértékben függ az, hogy milyen mértékű tolerancia-intolerancia alapozódik meg bennük a társadalmi, gazdasági nehézségekkel, az őket súlytó problémák megoldatlanságával szemben. Hiszen minél sérülékenyebb

társadalmi helyzetben vannak – mint amilyenek a munkanélküli, de részben a dolgozó fiatalok is – annál problematikusabb lehet a társadalom kihívásaihoz való viszonyuk. Mintánkban a fiatalok abszolút többsége, 78%-a tanult még, 12%-uk már dolgozott, 10%-uk viszont már munkanélküliként próbálta megtalálni helyét ebben a felnőtteket is próbára tevő világban.

1. táblázat

Egyes politikai állítások elfogadottságának átlaga (minimum 1, maximum 5)

	Átlag	Tanulók	Dolgozók	Munkanélküliek
1. „Nem csoda, ha a fiatalok elfordulnak a felnőttek világától, hiszen az nem ígér számukra túl sok jót.”	3,10	3,04	3,29	3,31
2. „Ma olyan reménytelen a fiatalok helyzete, hogy elkeseredésükben bármire hajlandók.”	2,97	2,90	3,09	3,38
3. „Ha az ország vezetői nem törődnek jobban a fiatalok gondjaival, akkor a fiatalok akár erőszakkal is meg fogják szerezni, ami nekik jár.”	2,94	2,88	3,07	3,27
4. „Nem az a fontos, amit az ember az iskolában tanul, mert az életben úgysem arra lesz szükség.”	2,85	2,75	3,16	3,27
5. „Szívesen elmennék ebből az országból, ha lenne rá módom.”	2,37	2,28	2,64	2,76
6. „Én is hajlandó lennék résztvenni egy erőszakos mozgalomban, ha biztosítva látnám, hogy a helyzetem ettől jobbra fordul.”	2,13	2,09	2,20	2,32

A táblázat adataiból első ránézésre megállapítható, ahogy haladunk a tanuló fiatalok felől a dolgozókon át a munkanélküli fiatalok felé, úgy nőnek az átlagok. Ez egyértelműen arra utal, hogy a dolgozó fiatalok már valamelyest, a munkanélküli fiatalok pedig mindenki másnál pesszimistábbak, ami a felnőtt világba való integrálódást, az iskolának az életre való felkészítését, a személyes és az ország jövőjébe vetett bizalmat jelenti. Az eredmények ugyanakkor azt is mutatják, hogy a dolgozó, de főleg a munkanélküli fiatalok, pesszimizmusuknak „megfelelően”, a legnagyobb hajlandóságot mutatják egyrészt arra, hogy elismerjék a fiatalok erőszakhoz való jogát helyzetük javítása érdekében, másrészt arra, hogy adott esetben ők maguk is részt vegyenek olyan erő-

szakos mozgalomban, amelytől problémáik megoldását remélik. A dolgozó fiatalok körében közel 11%, a munkanélkülieknél pedig közel 12% azoknak az aránya, akik teljes egyetértéssel hangoztatják egy ilyen mozgalomban való esetleges részvételüket. A tanulónál ez mindössze 6,9%, ami bőven a 7,5 százalékos átlag alatt marad (ami a minta egészére értendő).

Ugyanakkor a tanulónál is megfigyelhető egy olyan különbség, amire feltétlenül fel kell hívnunk a figyelmet. Az öt iskolatípus közül, ahol tanulnak a fiatalok (általános, szakmunkásképző, szakközépiskola, gimnázium és felsőfokú oktatási intézmény) a szakmunkásképző intézetekben tanuló fiataloknál nagyon hasonló tendenciák tapasztalhatók a véleményekben, mint a dolgozó vagy munkanélküli fiatalok esetében. Szinte minden egyes állításnál ők kapják a legmagasabb átlagokat, ami arra utal, hogy ők értenek egyet legnagyobb arányban ezekkel a pesszimista véleményekkel. Másrészt az azzal való egyetértés átlaga – miszerint hajlandók lennének résztvenni egy olyan erőszakos mozgalomban, amelytől helyzetük jobbrafordulását várnák – meghaladja a dolgozó fiatalokét, és megközelíti a munkanélküliekét (2,25). A tanulók közül legpozitívabban a gimnazisták és a felsőfokon tanulók gondolkodnak.

Mindezek az eredmények nagyon elgondolkodtatóak, mert arra utalnak, hogy a szakmunkástanuló, a munkanélküli és részben a dolgozó fiatalok társadalmi helyzetében rejlenek olyan feszültség- és frusztráció források, amelyek hajlamossá teszik őket az erőszak elfogadására, sőt esetleg művelésére.

A munkaerő piaci pozíción kívül találtunk még két olyan szociológiai tényezőt, amelyek szintén befolyásolják a fiatalok véleményének alakulását. Egyrészt a kor, másrészt annak a településnek a típusa, ahol a fiatalok élnek. (Értelemszerűen a nem is befolyásolja véleményüket, de arra most nem térünk ki, hiszen a fiatalok mindhárom, az erőszak elfogadására hajlamos csoportjában eleve a fiúk vannak többségben).

Az életkor előrehaladtával egyre inkább hajlanak a fiatalok arra a véleményre, hogy a felnőttek világ nem sok jót tud ígérni számukra. Míg a 14 évesek átlaga 3,0, addig a 18 éveseké már 3,2. A fiatalok lakóhelyének települési hovatartozása szerint is érezhető különbségek. A budapestiek kevésbé, a falusiak viszont az átlagnál jobban hajlanak ennek a véleménynek az elfogadására. Hasonló tendenciák lelhetőek fel az iskolai tudás életben való használhatóságáról alkotott véleményekben is. Minél nagyobb hátrányokkal rendelkező településen él és minél idősebb valaki, annál erősebb az a meggyőződése, hogy az iskolában elsajátított tudást kevésbé vagy egyáltalán nem tudja kamatoztatni az életben.

A lakóhely települési típusa illetve a kor befolyását az olyan kérdésekben is tapasztalhattuk, amelyek szoros kapcsolatban állnak a fiatalok társadalomhoz való viszonyával, jelezve integrációs szándékaikat, illetve azok hiányát, valamint a személyes és az ország jövőjébe vetett hitükkel. Ha megnézzük a kérdésekre adott válaszok átlagait, láthatjuk, hogy a második és a harmadik leginkább elfogadott vélemény – miszerint a fiatalok elkeseredésükben már mindenre hajlandók, illetve ha az

ország vezetői nem törődnek jobban a fiatalok gondjaival, akkor akár erőszakkal is meg fogják szerezni azt, ami nekik jár – egymással is szoros statisztikai kapcsolatot mutat, ennek következtében a véleményeket elfogadók összetétele is hasonló. Mindkét véleményt legerősebben a falusiak és legkevésbé a budapestiek fogadják el (átlaguk 3,0 és 2,8 mindkét kérdésnél). Az életkor előrehaladtával viszont azok aránya nő meg, akik azt vallják, szívesen elmennének ebből az országból, ha lenne rá lehetőségük. (Míg a 14 éveseknél 2,1 ezen álláspont elfogadottságának átlaga, addig a 18 éveseknél 2,5).

A megkérdezettek viszonya a skinhead jelenséghez

A skinhead ideológiához és annak megnyilvánulásaihoz kapcsolódó vélemények vizsgálata lehetőséget ad arra, hogy ne csak arról alkossunk képet, milyen mértékű a fiatalok között az erőszak általános elfogadottsága, hanem arról is, *konkréten milyen mértékű* egy ilyen típusú politikai ideológiával való azonosulás. Ennek vizsgálatára kiválóan alkalmas a skinhead ideológia, mivel ez az egyik legdurvább politikai gondolkodásmód, amely nyíltan vállalja az erőszakot, mint a másokkal való konfliktusok megoldási módját.

Több szempontból is vizsgáltuk a skinhead ideológiával kapcsolatos attitűdöket. Egyrészt, hogy egyáltalán mennyire ismerik a 14-18 éves fiatalok ezt a mozgalmat, mit hallottak, mit tudnak róla, másrészt abból az aspektusból, hogy mennyire értenek egyet ezzel a gondolkodásmóddal, mit gondolnak ennek ideológiai hátteréről, az alapelvekről a résztvevők tevékenységéről, magatartásáról.

A megkérdezett fiatalok nagy többsége, 97 százaléka hallott már a skinheadekről. A kérdőívben nyitott kérdéssel kérdeztük meg, hogy mi a fiatalok véleménye róluk. A megkérdezetteknek módjukban állt tehát a saját szavaikkal kifejezni véleményüket és érzelmi azonosulásukat. A válaszokat két dimenzióban kódoltuk. Egyrészt magát az érzelmi azonosulást, annak mértékét, másrészt azokat a fő tartalmi elemeket, amiket a fiatalok fontosnak tartottak megjegyezni a skinheadekkel kapcsolatban. Lehetőségük volt arra is, hogy minden egyes jellemzőről eldöntsék, elfogadják vagy elutasítják azt. Mi a válaszok négy legfontosabb elemét kódoltuk le, egyenként eldöntve minden egyes válaszról: elfogadóan, elutasítóan, vagy pedig csak tényszerűen, minden különösebb érzelmi viszony nélkül említik az adott jellemző vonást. Természetesen előfordulhat, hogy ugyanaz a fiatal bizonyos jellemzőket elfogad, másokat viszont elutasít.

A következő táblázat a fiataloknak a skinheadekhez való érzelmi viszonyát, egyben a velük való azonosulás mértékét mutatja be egyrészt a minta egészére vonatkozóan, másrészt munkaerő piaci pozíciójuk szerint.

2. táblázat

A 14-18 évesek érzelmi viszonyulása a skinheadekhez

	Minta átlag	Tanul	Dolgozik	Munka nélküli
1. Teljesen egyetért	4,8	4,6	4,1	6,6
2. Részben egyetért	19,7	20,6	18,5	14,1
3. Teljesen elutasítja	58,5	57,9	60,1	62,2
4. Közömbös (nem foglalállást)	4,1	4,1	3,2	5,2
5. Nem tudja megítélni	12,9	12,8	14,1	11,8
Összesen	4796	3790	567	439

A minta egészére vonatkozó adatokat tekintve láthatjuk, a többség egyértelműen elutasítja a skinhead mozgalmat. Közel egyötödük részben egyetért velük, és mindössze 5%-uk ért teljesen egyet velük. Becsléseink szerint, amelyeket az egész ifjúsági népességre tettünk, mintegy 40 ezer lehet azoknak a száma, akik teljesen egyetértenek a skinheadekkel, körülbelül 160 ezer lehet azoké, akik részben értenek csak egyet velük, és a fiatalok többsége, mintegy 480 ezren teljesen elutasítják ezt az erőszakos ideológiát. Nem mondható megnyugtatónak, hogy legalább 130-140 ezer azoknak a fiataloknak a száma, akik teljesen közömbösek a skinheadekkel szemben vagy egyszerűen nincs véleményük. A baj az, hogy nem lehet róluk igazán tudni, mit is gondolnak valójában, illetőleg nem lehet tudni azt sem, hova állnának, kihez csatlakoznának egy esetleges társadalmi krízishelyzet esetén.

Figyelemre méltók a fiatalok véleményében – társadalmi státuszuk szerint – megmutatózó különbségek. A munkanélküli és részben a dolgozó fiataloknál is csökken a részben egyetértők, és megnő a skinheadeket teljesen elutasítók aránya. Ugyanakkor a munkanélküliek között valamelyest megnő a velük teljes mértékben egyetértők aránya is. Erre a furcsa jelenségre némi magyarázattal szolgál az a tény, hogy a munkanélküli fiatalok egy jelentős aránya, mégpedig 25%-a cigány származású, tehát éppen abba a társadalmi csoportba tartozik, akik ellen a skinhead ideológia elsődlegesen irányul. Ők értelemszerűen nem érthetnek ezzel egyet, viszont van egy másik csoportjuk, akik ellenben igen. Figyelmet keltő az az eredmény is, hogy azok a fiatalok, akik véleményükben teljesen bizonytalanok, akik azt mondják, nem tudják megítélni a jelenséget, legnagyobb arányban a dolgozó fiatalok közül kerülnek ki.

A mélyebb elemzés kimutatta, a tanulók között is nagyon lényeges különbségek vannak aszerint, hogy ki milyen iskolatípusban tanul. A teljes mértékben azonosulók egyharmada a szakmunkástanulók közül kerül ki, egyötöde pedig a szakközépiskolába járók közül. A szakközépiskolások aránya a részben egyetértők körében még magasabb, így a szakközépiskolások a skinheadekkel teljesen vagy részben szimpatizálók 31 százalékát teszik ki. Másik oldalról fogalmazva: a szakmunkástanulók közül minden negyedik, a szakközépiskolások közül pedig minden harmadik szimpatizál valamilyen mértékben a skinheadekkel. Azok közül, akik teljes mértékben elutasítják ezt az erőszakos ideológiát, közel 30% gimnáziumba jár. Érzékelhetően az alacsonyabb szintű

oktatási formák tanulói mutatnak hajlandóságot a skinhead ideológia elfogadására. Hasonló tendenciákat tapasztaltunk, mint az erőszak általános elfogadottságának vizsgálatakor.

Figyelemre méltó a véleményeknek a nem és kor szerinti differenciálódása is. A skinheadek ideológiájával való azonosulás elsősorban a fiúkra jellemző. A teljesen egyetértők kétharmada és a részben egyetértők 60%-a fiú volt, míg a skinheadeket teljesen elutasítók fele lány. Ez kapcsolatban állhat azzal a ténnyel, hogy azokat az iskolákat, melyeknek tanulói számára leginkább vonzó ez az ideológia, főleg fiúk látogatják.

Életkor tekintetében nem egyenes vonalú az összefüggés, ugyanis legnagyobb arányban a 16-17 évesek azonosulnak a skinhead ideológiával (körülbelül egynegyedik). A fiatalabbak is, az idősebbek is inkább az elutasításra hajlanak.

Jelentős különbségeket találunk településtípusonként és régióként is. A fővárosi fiatalok 29%-a részben vagy teljesen egyetért a skinheadekkel, míg ez az arány a falusi fiatalok körében 20%. Legkevésbé az ország egyik legfejlettebb régiójának fiataljai szimpatizálnak a skinheadekkel. Körülbelül ez az arány csak 16%, és az elutasítók aránya is itt a legmagasabb (69%). A legerősebb szimpátiát az észak-keleti és keleti megyéket magában foglaló régió fiataljai mutatnak a skinheadekkel. Ez az arány a régióban a 28%-ot is eléri. Ez az eredmény várható volt annak fényében, hogy a skinheadek egyik közismert központja ebben a régióban van. Nem elhanyagolható tehát az a hatás, amit a környezetükre, az ott élő fiatalokra gyakorolnak.

A skinhead ideológiával való azonosulás vagy elutasítás konkrét tartalma

Ebben a fejezetben azt igyekezünk kideríteni, hogy mi a konkrét tartalma a skinhead gondolkodásmód elfogadásának vagy elutasításának. A skinheadeknek melyek azok a jellemző vonásai, amelyek inkább szimpátiát, és melyek azok, amelyek inkább ellenszenvet keltenek a fiatalokban. Az nem elegendő, ha tudjuk, milyen fokon azonosulnak velük, hogy milyen érzelmeik vannak velük szemben. Ennél többet kell tudnunk a fiatalok gondolkodásmódjáról.

Általában elmondható, hogy a fiatalok leggyakrabban a skinheadek agresszív, erőszakos viselkedését, fajgyűlölő, fajüldöző természetét, cigányellenességét, idegengyűlöletét valamint primitívségét, butaságát, barbarizmusát említették. Ennél sokkal ritkábban utaltak antiszemitizmusukra vagy arra, hogy ők a régi Magyarorszáért lépnek fel.

Ezekből az információkból azt viszont nem tudjuk megmondani, milyen érzelmekkel áthatva mondták azt, amit megfogalmaztak. Egyetértettek azzal a bizonyos vonással, amiről beszéltek, vagy nem. Ahhoz, hogy kiderüljön, pontosan mi a konkrét tartalma egyetértésüknek vagy elutasításuknak, a válaszok és a hozzájuk tartozó érzelmek együttes megoszlását kellett megvizsgálnunk. Ezekből az együttes megoszlásokból a következő táblázatokban kiemeltük azokat a jellemzőket, amelyek igazságtartalmával az *átlagnál sokkal nagyobb mértékben értettek egyet* a fiatalok, illetve azokat, amelyeket viszont az *átlagnál sokkal nagyobb mértékben utasítottak el*. (Olyan itemeket emeltünk ki,

ahol az átlagtól való eltérés statisztikailag szignifikáns volt, tehát azt nem a véletlen, hanem a közöttük lévő szoros tartalmi kapcsolat okozta).

3. a.) táblázat¹

Az átlagnál nagyobb mértékben elfogadott skinhead vonások (az egyes itemeket említők százalékában)

	Első említés %	Második említés %	Harmadik említés %
1. Cigányellenesség	50,3	38,4	41,9
2. Ők rendes és jó emberek, amit akarnak az alapvetően jó	90,6	–	–
3. Amit tesznek, azt a „régii” és „nagy” Magyarországért teszik	78,0	74,1	–
4. Közösségeik nagyon összetartóak, nem tagadják meg önmaukat	94,7	–	–
5. Elveik, szándékaik és tetteik általában (nem határozva meg pontosan)	31,8	30,2	–
6. Gyűlölet az idegenekkel, külföldiekkel, bevándorlókkal szemben	30,1	22,3	–
7. Ők sem mind egyformák, vannak közöttük jók és rosszak egyaránt	31,3	–	–
8. Külsejük, kinézetük, hajjuk, ruhájuk, stílusuk	–	–	36,4

A legnagyobb egyetértést a következő jellemzők kapták: a skinheadek cigányellenessége, kötődésük a „régii” és „nagy” Magyarországhoz (az I. Világháborút lezáró trianoni békeszerződés előtti Magyarországot értve alatta), közösségeik összetartása, a külföldiekkel és bevándorlókkal szembeni gyűlöletük, kinézetük, öltözetük és stílusuk, valamint magatartásuk és tevékenységük általában.

A fiatalok tényleges attitűdjei csak akkor határozhatók meg pontosan, ha azt is elemezzük, mely karakterisztikus vonások kerültek elutasításra az átlagnál nagyobb mértékben. A következő táblázat ezeket az információkat tartalmazza.

Van egy figyelemreméltó megosztottság azok között, akik első helyen említették a skinheadek cigányellenességét. Megközelítőleg azonos azoknak az aránya, akik elutasítják (45,7%), illetve azoké, akik egyetértenek (50,3%) ezzel a magatartással. Viszont a skinheadek agresszív, durva, erőszakos magatartása, rasszizmusa és félelemkeltő tevékenysége határozott elutasításra került. Alapvetően buta, durva, primitív embereknek tekintik őket.

¹ A táblázatban 3 említés szerepel. Azért ennyi és nem 4, mert a 4. említésnél a táblázat nagysága miatt úgy lecsökkentek az egyes cellák esetszámai, hogy a keresztábra érdemben már nem volt elemezhető.

3. b.) táblázat²

Az átlagnál nagyobb mértékben elutasít tt skinhead vonások (az egyes itemeket említők százalékában)

	Első említés %	Második említés %	Harmadik említés %
1. Cigányellenesség	45,7	–	–
2. Rasszizmus, faji megkülönböztetés általában	94,4	91,3	92,9
3. Agresszivitásuk, durvaságuk, erőszakosságuk	94,3	96,9	95,5
4. A skinheadek ostoba, buta udvariatlan, primitív, barbár emberek	93,5	93,8	95,8
5. Magatartásuk és tevékenységük általában	88,3	92,0	90,9
6. Nem tolerálják az emberek különbözőségét	94,7	–	–
7. Céljaik félelemkeltőek	100,0	95,2	–
8. Antiszemitizmusuk	90,9	93,8	85,7

Figyelemre méltó, hogy az antiszemitizmust, mint a skinheadek egy karakterisztikus vonását csak nagyon kevesen említették (mindössze 36 fiatal). Ezt nem tekintik igazán e mozgalom lényegéhez tartozónak. Az esetek óriási többségében teljes mértékben elutasításra került ez az attitűd.

Részletesen megvizsgáltuk a skinhead ideológia elfogadottságát illetve elutasítottságát a fiatalok társadalmi státusza szerint is. Abból indultunk ki, hogy ha érzelmeikben tetten érhető egy ilyen típusú megosztottság, akkor véleményük konkrét megfogalmazásában is megmutatkozhatnak gondolkodásbeli különbségeik.

Az eredmények alapján úgy tűnik, a fiatalok sokkal egységesebbek abban, hogy a skinhead ideológia mely vonásait fogadják el, mint abban, hogy mit utasítsanak el belőle. A szimpátiát kiváltó vonások közül a cigányellenesség tekintetében annyi különbséget tapasztalhatunk a fiatalok között, hogy a dolgozók ezt a tulajdonságot az átlagnál kisebb, a munkanélküli fiatalok pedig valamivel nagyobb arányban fogadják el. A munkanélküliek esetében azzal a megszorítással kell élnünk, hogy ők természetesen nem az a 25%, aki közöttük cigány származású. A tanulók leginkább azzal tűnnek ki, hogy az átlagnál kisebb arányban értenek egyet azzal, hogy a skinheadek alapvetően rendes, jó emberek, és amit akarnak, az alapvetően jó.

Következtetések

Két nagyon fontos következtetés vonható le mindabból, amit eddig elmondtunk: egyrészt az, hogy Magyarországon a rasszista skinhead ideológia – ahogy ez megjelenik a fiatalok tudatában – mindenekelőtt *cigányellenességet* és e társadalom peremén élő embercsoport gyűlöletét jelenti, nem elsősorban antiszemitizmust vagy az idegenek gyűlöletét, habár ez utóbbi már valamivel nagyobb jelentőséggel bír attitűdjeikben. A magyarországi skinhead mozgalom valószínűleg különbözik ebből a szempontból

² Lásd előbb.

más európai mozgalmaktól, mint amilyen pl. a franciaországi antiszemitizmus vagy a németországi idegengyűlölet.

A másik levonható következtetés az, hogy a fiatalok a cigányellenességet, a cigányokkal szembeni erőszakot *nem tekintik rasszizmusnak* vagy *faji megkülönböztetésnek*. Ezt abból lehet tudni, hogy ez utóbbit mélyen és nagyon egységesen elutasítják olyanok is, akik eközben egyáltalán nem utasítják el a skinheadek cigányellenes akcióit. Ezt a magatartást alapvetően jogosnak és igazságosnak tartják, miközben nincsenek tudatában annak, hogy ennek az attitűdnek a legmélyén olyan motívációk húzódnak meg, amelyek teljes mértékben rasszizmusnak minősíthetők.

Eredményeink összefoglalásaképpen arra a következtetésre juthatunk, hogy azok a fiatalok, akik vonzódnak a skinhead ideológiához olyan társadalmi körülmények között élnek, amelyek nem nyújtanak igazi perspektívákat és jövőt számukra. Valószínűleg nagyon súlyos hátrányokkal rendelkeznek a munkaerőpiacon, és nagyon sok nehézségbe ütközik társadalmi integrációjuk is. Mindezek a tapasztalatok kiábrándultá, csalódottá és ezért fogékonnyá teheti őket a radikális politikai ideológiák iránt, veszélyeztetve ezzel társadalmi integrációs szándékaikat is.

Tarján G. Gábor

A skinhead mozgalom és a társadalom

I.

A skinhead mozgalommal vizsgálata ennek nyílt társadalmi veszélyessége, a polgári értékrend elpusztítására való törekvése miatt kiemelten fontos. Különösen, hogy a választások közeledtével sajnálatos módon lesznek olyan politikai erők, melyek a bőrfejük és szimpatizánsaik szavaztaira számítva a fajelméleti alapú, durva agresszivitás támogatóivá válnak.

Magyarországon a skinhead mozgalmat létrehozó pannonszkiek mindössze tizenhatan voltak. Gondolkodásmódjuk – túlzás lenne ideológiát említeni – eklektikusnak nevezhető: idegenellenesség, rendszerellenesség és irredentizmus keveredett benne. A cigányok elleni legfőbb kifogásuk „léha életük” volt, követelték a szovjet csapatok kivonását és Trianon előtti határok visszaállítását. Mindenesetre a nagy botrányt kiváltó 1983-as skinhead koncert után nem azért indult eljárás a Mos-Oi és CPG zenekarok ellen, mert „cigánymentes övezetet” követeltek, hanem a rendszerellenes zenei szövegek miatt.

A skinhead akciók rasszista jellege 1988 áprilisában vált nyilvánvalóvá, amikor a kőbánya-kispesti metróvégállomáson a bőrfejük agyonverték egy kubai vendégmunkást. Augusztusban pedig az egri bőrfejük agresszivitása bizonyította, hogy vidéken is teret nyertek a szélsőséges eszmék.

A hazai skinhead mozgalom elhíresülésének egyik következménye az volt, hogy a jobboldali politikai erők, szervezetek potenciális szövetségest láttak ezekben a fiatalokban. Megkeresték őket, s az erősödő együttműködés „csúspontjaként” 1993 októ-